

ІСТОРІЯ СЕРЕДНЬОВІЧНОГО МОНАСТИРЯ ОРДЕНУ СВ. ДОМІНІКА В БЕРЕГОВІ: СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Ферков Оксана Василівна

кандидат історичних наук, доцент; доцент кафедри археології, етнології та культурології,
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»
E-mail: oksana.ferkov@uzhnu.edu.ua
<http://orcid.org/0000-0002-8546-401X>

Мойжес Володимир Валерійович

кандидат історичних наук,
директор Археологічного музею ім. проф. Е. Балагурі
факультету історії та міжнародних відносин,
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»
E-mail: volodymyr.moizhes@uzhnu.edu.ua
Scopus Author ID: 57190844415
<http://orcid.org/0000-0002-4836-7042>

Середньовічна історія Закарпаття є однією з найцікавіших і одночасно найменш вивчених сторінок вітчизняної історії. До маловивчених питань відноситься церковна історія. Про католицькі церкви та монастирі є тільки фрагментарні згадки. Серед кількох чернечих обителей, існував монастир жebraкуючого ордену св. Домініка в Берегові. Метою даної розвідки є на основі аналізу доступних писемних джерел та наявних археологічних даних окреслити головні етапи історії домініканського монастиря в Берегасі (Берегово) і спробувати визначити місце розташування обителі. На сьогодні історія середньовічного домініканського монастиря в Берегові та питання локалізації обителі не досліджені. Автори зауважують, що монастирі ордену св. Домініка на теренах Північно-Східної Угорщини доби Середньовіччя (у тому числі території сучасного Закарпаття) виникають у добу правління королів Анжуйської династії. На території Березького комітату домініканці мали свою обитель у Берегові. Точна дата та обставини заснування чернечої обителі не відомі. Історична традиція заснування домініканського монастиря пов'язує з королевою Єлизаветою Польською. Достовірно, що у 1366 р. монахи вже були в місті. Володіння монастиря зростали, ченці вели успішне господарство аж до кінця 50-х рр. XVI ст., коли зазнавали переслідувань від протестантів. В цей час відбулася остання реконструкція ще діючого монастиря. Остаточним ударом для домініканського монастиря у Берегасі став погром татарських орд 1566 р. Для локалізації монастиря домініканців у місті автори опираються на окремі монографії: Т. Легоцького, М. Фехера, Я. Руппа тощо. Вони констатують, що у версіях розташування домініканського монастиря Берегова не має великих розбіжностей, монастир розташовувався навколо чи поруч з римо-католицькою парохіальною церквою. Конкретизації розташування монастиря допомогли б ґрунтовні археологічні дослідження. Досі такі роботи не проводилися. Результати поодиноких розкопок не дають достатньо матеріалу для переконливих висновків.

Ключові слова: орден св. Домініка, Берегово, римо-католицька парохіальна церква, палац Бетлена-Ракоці, археологічні дослідження.

Постановка проблеми. Середньовічна історія Закарпаття є однією з найцікавіших і одночасно найменш вивчених сторінок вітчизняної історії. До маловивчених питань відноситься зокрема, церковна історія. На жаль, на сьогодні не знаємо ґрунтового дослідження про поширення інституцій Римо-Католицької Церкви на території комітатів Унг, Угоча, Берег, Мараморош тощо від початків формування Угорської середньовічної держави. Відомо, що із оформленням нових комітатів у північно-східному порубіжні Угорського королівства та поширенням на ці землі юрисдикції відповідних інституцій Католицької Церкви¹ починають

прибувати монахи і створювати свої осідки, серед кількох чернечих обителі існував монастир жebraкуючого ордену св. Домініка в Берегові. Для повноти картини церковної середньовічної історії Закарпаття та суміжних регіонів варто дослідити історію інституцій Католицької Церкви, історію монастирів різних орденів, зокрема ордену св. Домініка.

Метою даної розвідки є на основі аналізу доступних писемних джерел та даних археологічних досліджень окреслити головні етапи історії домініканського монастиря у Берегові і спробувати визначити місце розташування обителі.

¹ У середині XI ст. вісім північно-східних комітатів Угорського королівства, а саме Боршод, Абауй, Земплен, Унг, Саболч, Заранд, Солнок та Гевеш, підпорядковувалися Егерському єпископату. Вже у XIII ст. до Егерської єпархії увійшли церковні парафії новосформованих комітатів Берег та Угоча. Наприкінці XIII ст. (1299) Егерський єпископ отримав дозвіл від угорського короля

Андраша III поширити свою юрисдикцію на територію Мараморського комітату (через століття Мараморські католицькі парафії відійшли під юрисдикцію Ередельського (трансільванського) єпископа). У 1323 р. король Карл Роберт Анжу закріпив земельні володіння Егерської єпархії на території північно-східних комітатів та право збирання десятини.

Стан вивчення проблеми. Порушена нами проблематика практично не досліджувалася у вітчизняній, зокрема крайовій історіографії. Історія ордену св. Домініка в Угорщині має ґрунтовну історіографію [див: Ferráry, 1637; Harsányi, 1938; Pfeiffer, 1917; A Szent Domonkos, 1916 та інші]. У працях, присвячених історії ордену є поодинокі згадки про берегівський монастир та усього дві короткі публікації, присвячені саме цій обителі [Fehér, 1944; Zágórhidi, 2000]. Отже, на сьогодні історія середньовічного домініканського монастиря в Берегові та питання локалізації обителі залишається не дослідженими.

Виклад основного матеріалу. У XII ст. в різних куточках Європи виникають єретичні рухи, це була своєрідна реакція (негативна) на урбанізацію, господарське зростання, зміцнення економічного становища церкви тощо. Традиційні чернечі ордени не змогли продуктивно вступити у боротьбу з богомільством, вальденсами і катарами. Серед активних католицьких орденів, які виступили проти єретичних рухів були домініканці¹ і францискани.

Засновник ордену св. Домінік (*Domínigo de Guzman*, народився бл. 1170 р. в Кастилії) у 1206 р. звернувся до Папи Римського з проханням дозволити йому місію серед кунів (куманів, половців) натомість Понтифік відправив його разом з Дієго де Азеведа до південної Франції для місії серед катарів та албігенсів. Домінік зрозумів, що для успішної діяльності серед єретиків потрібне нове світосприйняття, варто показувати позитивний приклад життя. Він проводив місіонерську діяльність у цілковитій бідності і покірливості. У 1206/07 рр. заснував перший жіночий монастир у містечку Пруй. Так почалася історія жebraкуючого ордену св. Домініка.

До Угорщини монахи-домініканці почали прибувати після 1221 р. Паулу Гунгаріус (*Paulus Hungarus*) професор болонського університету та його товариші заснували перший монастир ордену св. Домініка в Угорщині у місті Секешфехервар [Emléksorok, 1921, 18. old.]. Поселялися монахи у більших містах, які були центрами торгівлі та ремісництва. У домонгольські часи на території країни діяли 12 чоловічих і 1 жіночий монастир ордену. Прибували монахи ордену св. Домініка до міст з папським листом (дорученням), отож місцева чи єпархіальна влада зобов'язувала парафіяльних священників передати монахам парафіяльні церкви, де останні і розпочинали свою місіонерську діяльність [Harsányi, 1938, 20. old.]. Світське духівництво звичайно чинило певний опір такій передачі церков та доходів, і віддавали монахам ті церкви, які були у бідніших частинах міста або не приносили суттєвих доходів [H. Gyúrky, 1994, 122. old.].

Отримані церкви монахам доводилося пристосувати (навіть перебудувати – автори) для зручного прийняття якнайбільшої кількості мирян. Потрібно було розширити внутрішні простори церков. Спочатку реконструкцію проводили самі монахи, згодом згідно зі статутом ордену, до таких робіт дозволено було залучати майстрів. Як відзначає наукова література, в Угорщині не простежувався

єдиний стиль будівництва чи реконструкції церков ордену св. Домініка. «Скільки церков, стільки і форм та розташування» – писав у 1252 р. керівник ордену Губерт де Романіс (*Humbertus de Romanis*) [Entz, 1994, 22. old.]. З часом в Угорщині поширилася (запозичена з австрійських земель) однонефна конструкція з довгою вівтарною частиною [Entz, 1994, 22. old, Marosi, 1994, 46. old.].

До монгольської навали кількість монастирів швидко зростає, потім відроджуються у післямонгольські часи. У 1277 р. діяло близько 30 чоловічих монастирів, у 1303 р. – 33 чоловічі, 3 жіночі, на початку XV ст. – 48 і 8 відповідно.

Монастирі ордену св. Домініка на теренах Північно-Східної Угорщини доби Середньовіччя (у тому числі території сучасного Закарпаття) виникають у добу правління королів Анжуйської династії. На території колишнього комітату Берег домініканці мали свій монастир у Берегсасі (суч. Берегово). Точна дата та обставини заснування чернечої обителі не відомі. Історична традиція заснування домініканського монастиря пов'язує цю подію з королевою Єлизаветою Польською² [László, 2009, 327-338. old] при її дворі у місті перебував фратер Ян (Янош) – монах-домінікан, який був сповідником королеви – «*plebanus de Lampertszasza et capellanus noster spiritualis*» та «*frater Joannes ordinis praedicatorum capellanus noster*» [Fehér, 1944, 269. old.]. Святим покровителем монастиря обрали св. Станіслава [Lehocky, 1881, 16. old.]. У середовищі вчених існує думка, що в Берегсасі одночасно з чоловічим існував і жіночий монастир ордену св. Домініка і заснований він бл. 1366 р. [Harsányi, 1938, 80. old.]. Т. Легоцький також пише про монахинь ордену, яким королева Єлизавета дарувала значні землі у сусідньому з Берегсасом с. Кідьоші [Lehocky, 1881, 16. old.]. Не відомо через які причини в 1479 р. черниці залишили місто. За наказом керівника ордену вони мали переселитися до Сатмарнемети [Zágórhidi, 2000, 150–151. old] (сучасне місто Сату Маре, Румунія). Трохи згодом їхню обитель зайняли монахи того ж жebraкуючого ордену [Németh, 2013, 19. old.].

Отож, точну дату поселення домініканців у Берегові встановити не вдається. Достовірно, що у 1366 р. вони вже були тут, бо скаржаться до Лелеського конвенту³ на деяких Іштвана Конака та Дюлу Мужаї, які порушили межі земель монастиря [Fehér, 1944, 264. old.]. Тобто на середину 1360-х рр. монастир св. Домініка в Берегові вже існував і мав земельні володіння (проблема земельно-майнового становища жebraкуючих орденів Північно-Східної Угорщини, зокрема і домініканського стане предметом нашого подальшого вивчення – автори).

Володіння монастиря зростали, мали вони кілька будівель у самому місті. Ченці вели доволі успішне господарство аж до кінця 50-х рр. XVI ст., коли зазнавали частих переслідувань з боку протестантів. В цей час відбулася остання реконструкція це

¹ *Ordo Fratrum Praedicatorum, Ordo Sancti Dominici, Dominicani (OP, OPræd, OSD)*

² Нагадаємо, що Берегсас (Лумпрехтсас *Luprechtszasza (-zaza)*, *Lamprechtszasza, Szász (Zaz)*, *Lompertháza*) та околиці були у володінні угорської королеви. Так Єлизавета Польська з династії П'ястів (дружина Карла Роберта Анжу), користуючись своїм правом володарки щедро підтримувала Католицьку Церкву і чернечі обителі.

³ *lat. loca credibilia, testimonialia.*

діючого монастиря. Джерела повідомляють, що у 1556 р. тодішній абат та одночасно керівник угорської провінції ордену св. Домініка Петер Макраї продав один з багатьох будинків ордену в Берегасі по вулиці Арок. На отримані кошти були відновлені церква та монастирські приміщення [Fehér, 1944, 268. old]¹.

Остаточним ударом для домініканського монастиря у Берегасі став погром татарських орд 1566 р. [Zágorhidi, 2000, 152. old]. Ймовірно монахів у монастирі вже не було. Вони зазнавали переслідувань від прихильників протестантизму, навіть кілька монахів було вбито. У 1567 р. місцевий амбітний шляхтич Антал Секель захопив землі домініканців та францисканців [Lehocky, 1881, 17–18. old] та навіть отримав королівське дарування на ці території [Németh, 2013, 20. old.]. Т. Легоцький пише, що монахи перебралися до Трнави (Нодьсомбат). Джерела ще згадують берегаських монахів ордену св. Домініка за 1572 р., коли монахи Ференц Корошбанаї та Матяш Палконяї виступили перед зборами Березького комітату проти захоплення володінь ордену [Lehocky, 1881, 18. old., Zágorhidi, 2000, 152. old]. Однак повернути втрачені будівлі та маєтки в Берегасі та околицях їм вже не вдалося. Наступного року угорський король Фердинанд I Габсбург передав берегаські домініканський та францисканський монастирі лелеському препосту Болжичару Мелегу з умовою, що у разі повернення монахів обох орденів їхні володіння та нерухоме майно буде повернуте [Fehér, 1944, 269. old]².

Отже, домініканський монастир в Берегасі був одним серед близько 40 монастирів ордену, які згадуються в джерелах на території Угорщини на середину XVI ст., тобто на час розгортання Реформації.

Ймовірно, подібно до інших католицьких монастирів та церков доби Реформації ця обитель перейшла до протестантів. Варто нагадати, що місто Берегово було центром Реформації в нашому регіоні, 1552 р. тут проходили перші два собори кальвіністського віровчення і стали точкою відліку в історії кальвінізму в північно-східній країні Угорського Королівства [Fodor, 1998, Soós, 2017, 97. old.].

Через століття місто Берегово та велика частина Березького комітату було пограбовано і зруйновано польськими загонами Єжи Любомирського (літо 1657) [Lehocky, 1881, 102. old.]. Будівля колишнього монастиря та церква були підпалені. Окремої дослідницької уваги заслуговує римо-католицький костіол Берегова, який до приходу в місто монахів домініканців служив парохіальною церквою, але в даній статті ми не будемо зупинятися на цій проблемі (буде розглянуто в наступних наших розвідках – автори).

Для локалізації колишнього монастиря домініканців в місті можемо опиратися на монографічну працю краєзнавця другої половини

XIX ст. Тиводара Легоцького. Він вважає, що монастир знаходився у безпосередньому сусідстві з римо-католицьким костіолом (парафіяльною церквою міста), на західному боці церкви, там де згодом стояв будинок священника. Ця версія підтримує Рупп Я. [Rupp, 1872, 375. old] та Фехер М. [Fehér, 1944, 264–290. old]. Останній ототожнює парафіяльну церкву з монастирською. П.Немет монастир домініканців розташовує на місці палацу Бетлена–Ракоці³ [Németh, 2013, 29. old.]. Отож, щодо локалізації домініканського монастиря Берегова не має великих розбіжностей, практично монастир розташовувався навколо чи поруч з церквою.

Будівля монастиря знаходилася на правому березі річки Верке неподалік від моста, через який проходив шлях – *via regalis* (королівська дорога). Із судового протоколу 1672 року випливає, що монастир розташований вздовж королівської дороги, одне крило будівлі простягалася до пізнішої вулиці Братів (*Barátok utcája*, тобто монахів, фратерів – автори), сучасної вулиці Бетлена. Площу навколо церкви люди називали площею монахів – *monachorum Plateae*. Ця інформація відома з монографічного дослідження Матяша Феєра, який використовував архів римо-католицької парафії Берегова, зокрема протоколи судових засідань [Fehér, 1944, 265–266. old].

На користь припущення, що домініканський монастир та церква були на площі Усіх святих та вулиці Братів (*Mindszent utca/tér, Barátok utca*) служить і те, що на місці парафіяльного будинку (ще існував на поч. 1940-х рр. – автори) саме напроти головного portalу церкви знаходився будинок жіночої обители ордену св. Домініка. Про нього відомо з документів 1366 р., коли черниці отримали землі в селах Кідьош та Берег [A szatmári, 1904, 218. old.]. В монастирі постійно знаходилося усього кілька черниць (2-3). Можливо через це, а можливо через інші причини у 1479 р. генерал ордену доручив керівнику угорської провінції Пауліну Дьорі переселити черниць до сатмарської обители. За інструкцією монахині мали забрати до нового місця усе рухоме майно берегаського монастиря [Fehér, 1944, 266. old]. Як це точно відбувалося – невідомо. Однозначно, що звільнена черницями будівля перейшла до монахів, які вже мали солідну будівлю поруч, ймовірно навколо церкви. Одне крило прилягало до північної сторони/стіни церкви, інше – під прямим кутом до пізнішої вулиці Бетлена.

Уламки тесаних кам'яних колон, контрфорсів, вівтарних ніш було виявлено під час риття фундаменту майбутнього будинку міського уряду у 1943 р. Якщо вірити написаному Матяшем Феєром, то він був свідком цих земляних робіт і на власні очі бачив знахідки [Fehér, 1944, 266. old]. Дослідник зауважує, що усі знахідки були тимчасово складені у подвір'ї парафіяльної церкви. Яка дальша доля цих знахідок нам невідомо.

Для конкретизації розташування домініканського монастиря можуть допомогти результати

¹Посилається дослідник на документи кошицького архіву домініканського ордену, зокрема копії, які зберігалися у Лелеському монастирському архіві.

² Посилається дослідник на документи кошицького архіву домініканського ордену, зокрема копії, які зберігалися у Лелеському монастирському архіві. №12.

³ За місцевою історичною традицією на місці пізнішого барокового палацу у XIV ст. стояв палац королеви Єлизавети (ймовірно тут була резиденція королеви). У 1629 р. трансільванський князь Габор Бетлен звів (або перебудував) тут свій бароковий палац, у 1686 р. будівлю знищила пожежа. Ймовірно у роки визвольної війни під проводом Ференца II Ракоці палац відбудували. У 1857 р. будівля перебудована у стилі класицизму.

археологічних досліджень навколо римо-католицької церкви. На жаль, досі такі цілеспрямовані роботи не проводилися. Поодинокі розкопки охопили невелику площу. Так, у 2001 р. Відділом археології Закарпатського краєзнавчого музею проведено розкопки біля римо-католицької церкви, на місці колишньої каплиці св. Архангела Михаїла, яка була знесена у 1846 р. [Папп, 2013, С. 151]. Археологи виявили мури каплиці та встановили, що під нею знаходиться крипта [Кобаль, 2005, с. 106]. Роботи тоді обмежились тільки цією ділянкою.

Наступні археологічні дослідження поряд з римо-католицькою церквою вдалося здійснити тільки у 2019 р. Експедиція Ужгородського національного університету провела дослідження частини території так званого палацу Бетлена-Ракоці, який розташований трохи східніше від середньовічного храму (рис. 1). Метою цих робіт було встановити стратиграфію та уточнити планографію пам'ятки. Було розкопано ряд невеликих шурфів паралельно у двох основних напрямках – в підвальній частині самого палацу та на окремих ділянках подвір'я палацового комплексу (рис. 2).

Так, у південній частині підвального приміщення палацової будівлі послідовно розкопано кілька ділянок (рис. 3). Вже у першому шурфі вдалося виявити фундамент, що не пов'язується з будівлею палацу. Відповідно, це спонукало збільшити площу дослідження у підвалі і було додатково закладено ще кілька шурфів. Отож ми змогли уточнити розташування знайдених фундаментів допалацової будівлі (раніше початку XVII ст. – автори). За матеріалами шурфувань встановлено, що залягання фундаменту палацу становить 0,2-0,4 м від сучасної підлоги підвалу. Під ним знаходився шар коричневої глини насичений будівельним сміттям. З глибини 0,3-0,6 м вже помітні контури фундаментів допалацової будівлі, що залягають до глибини 1,25 від рівня підлоги підвалу. Його ширина становить 1,05 м, а напрямком чітко з заходу на схід. Загалом товща культурного шару досягала 1,45 м та представлена кількома різними засипками. Зрештою, виявлено два паралельні ряди фундаментів середньовічної споруди на відстані 5,7 м одне від одного (рис. 3).

Не менш цікавим виявився матеріал шурфу IV, закладеного безпосередньо біля південно-західного кута будівлі у південно-західній частині комплексу пам'ятки (рис. 2). Орієнтація стін цієї споруди чітко співпадає з напрямком виявлених у підвалі палацу фундаментів, тобто Захід-Схід (рис. 2). Отож, можемо припустити її зведення на попередніх (середньовічних?) фундаментах (допалацовий горизонт).

Насичений культурний шар цієї ділянки сягав глибини 1,5 м від сучасного рівня, а залягання фундаменту споруди сягало до 1,35 м. До глибини 0,5 м був присутній матеріал XX ст., нижче – знахідки XV-XVII ст.: керамічний матеріал (рис. 4, 1-9) та дві монети Угорського королівства. Це срібний динар Максиміліана II Габсбурга 1576 року [Huszár, 1979, 150 s. № 993] (рис. 4, 10-10a). Другий номінал – мідна монета у поганому стані, зі збереженими частинами легенди, це дозволяє визначити, що монета угорська, середини XVст. [Huszár, 1979, 96-97 s.] (рис. 4, 11-11a).

Сліди фундаменту, який пролягав би за межі контурів цієї споруди не знайдено. Однак, матеріал фундаменту на якій зведена споруда виявився подібним до матеріалу фундаментів, що були виявлені в підвалі будівлі палацу. Отож, щоб виявити – чи зведені фундаменти одночасно та чи входили до єдиного середньовічного комплексу нами зібрані зразки розчину.

Результати проведеного аналізу зразків розчину засвідчують, що вони є повністю однаковими за якісним складом, але дещо відрізняються за кількісним¹. Це можна пояснити кількома причинами: розчин робили «на око», без дотримання точних пропорцій; розчин погано вимішаний; різні партії замісу розчину. Отже, взяті проби трохи відрізняються за кількісними показниками. В цілому, отримані результати дозволяють припустити, що фундаменти зведені одночасно.

Таким чином, отримані під час розкопок палацу Бетлена-Ракоці археологічні матеріали засвідчують наявність допалацового горизонту, найбільш ранній з XV ст. Безперечно, тут існували більш ранні будівлі (комплекс?), але повну картину їх розташування, а також призначення потребує подальших уточнень, а це можливо вирішити тільки після ретельного археологічного дослідження

В історичній літературі зустрічаємо припущення, що крім Берегова орден св. Домініка мали свою обитель у коронному місті Хуст. Я. Рупп зауважив, що в Хусті була монастирська церква св. Ілони, але не знає якого саме релігійного ордену, припускає, що паулінів, бо в документі від 1500 року король Владислав II виділяє для хустської церкви св. Михайла ордену паулінів 500 кусків солі [Rupp, 1872, 382. old]. Вихідні дані грамоти не повідомляє. Окрім цього монастиря вчений вважає, що в марамороському коронному місті свою обитель мали і черниці-домініканки, їхню церкву ототожнює з руїнами на пагорбі на південному березі потічка Хуст. На жаль в інших працях з середньовічної історії домініканського ордену згадки про монастир у Хусті нами не знайдено.

Висновки. Середньовічна історія Закарпаття є однією з найменш вивчених сторінок вітчизняної історії. Це особливо стосується історії Католицької Церкви та її інституцій доби Середньовіччя та раннього нового часу. Про католицькі монастирі, зокрема домініканський монастир в Берегові, є тільки фрагментарні згадки. Отже, констатуємо, що на сьогодні історія середньовічного домініканського монастиря в Берегові та питання локалізації обителі не досліджені. Відомо, що монастирі ордену св. Домініка на теренах Північно-Східної Угорщини (у тому числі території сучасного Закарпаття) виникають у добу правління королів Анжуйської династії. Історична традиція заснування домініканського монастиря в Берегові пов'язує з королевою Єлизаветою Польською. Хоча точної дати заснування обителі не знаємо, але достовірно, що у 1366 р. монахи вже були в Берегові.

¹ Визначення комплексного складу розчину проведено кандидатом геологічних наук, доцентом кафедри петрографії Львівського національного університету ім. І.Франка Борняк Уляною Іванівною.

З часом володіння монастиря зростали, ценці вели успішне господарство аж до кінця 50-х рр. XVI ст., коли зазнавали частих переслідувань з боку протестантів. В цей час відбулася остання реконструкція ще діючого монастиря. Остаточним ударом для домініканського монастиря став погром татарських орд 1566 р.

Для локалізації домініканського монастиря у Берегові використані свідчення вчених другої половини XIX – середини XX ст. (Т. Легоцького, М. Фехера, Я. Руппа тощо). Зауважимо, що усі

дослідники притримуються думки про розташування домініканського монастиря навколо чи поруч із парафіяльною церквою. Для уточнення локалізації домініканського монастиря можуть допомогти археологічні дослідження. Наявні матеріали не дозволяють зробити переконливих висновків. Майбутні археологічні розвідки та детальний аналіз писемних джерел може сприяти ґрунтовному висвітленню історії домініканського монастиря у Берегові, визначенню точного місця його розташування.

Список використаних джерел

- A szatmári püspöki egyházmegye emlékkönyve fennállásának századik esztendejében. 1804 – 1904, 1904, Szatmár, 470 old.
- A Szent Domonkos-rend multjából és jelenéből, 1916. A szerzet 700 éves jubileuma alkalmából. Kiadta dr. Horváth Sándor, Budapest, 424. old.
- Emléksorok a Szent Domonkos-rendi Magyar Rendtartomány megalapításának hétszázadik évfordulójára, 1921. Szerk.: Vörös László, Budapest: Szent Domonkos-rendi Zárda.
- Entz, Géza, 1994. Az európai koldulórendi építészet, *Koldulórendi építészet a középkori Magyarországon: tanulmányok*. Szerk. Haris Andrea, Budapest: Országos Műemlékvédelmi Hivatal, 21–28. old.
- Fehér, Mátyás, 1944. A beregszászi domonkosrendi kolostor története (1327 – 1556), *Új Magyar Museum* 2, 264–290. old.
- Ferrarius, Sigismundus, 1637. De rebua Hungariae Provinciae Ordinis Praedicatorum partibus quatuor, et octo libris distribute commentarii, Vinnae, 611 p.
- Fodor, Gusztáv. 1998. Elfelejtett beregszászi református zsinatok. *Hatodik sip*. [Online]. Доступно: http://www.c3.hu/~hatodik_sip/98%20lapok/Irasok98/Tel98/HS98TEL-10.htm (дата звернення: 17.04. 2020).
- H. Gyúrky, Katalin, 1994. Adomkos rend középkori kolostorai Budán. In: *Koldulórendi építészet a középkori Magyarországon: tanulmányok*. Szerk. Haris Andrea, Budapest: Országos Műemlékvédelmi Hivatal, 121–136. old.
- Harsányi, András, 1938. A domonkosrend Magyarországon a reformáció előtt, Debrecen, 359 old.
- Huszár, L., 1979. *Münzkatalog Ungarn von 1000 bis Heute*, München, 366. old.
- Ipolyi, Arnold, 1867. Adalékok a magyar domonkosok történetéhez, *Magyar Sion*, V, Budapest, 481–497, 590–609, 662–673, 769–776. old.
- Iványi, Béla, 1929. A Szent Domonkos-rend római központi levéltára. *Levéltári Közlemények*, 1.31. old.
- László, Szende, 2009. Királynéi rezidenciák az Anjou-kori Magyarországon. In: *Auxilium historiae. Tanulmányok a hetvenesztendős Bertényi Iván tiszteletére*. Szerk.: Körömdi Tamás – Thoroczkay Gábor, Budapest, 327–338. old.
- Lehocky, Tivadar, 1881. *Beregvármegye monográfiája*, 2. köt., Ungvár, 501. old.
- Marosi, Ernő, 1994. A koldulórendi építészet Magyarországon, *Koldulórendi építészet a középkori Magyarországon: tanulmányok*. Szerk. Haris Andrea, Budapest: Országos Műemlékvédelmi Hivatal, 39–62. old.
- Németh, Péter, 2013. Elpusztult középkori kolostorok, fennmaradt templomok Kárpátalján. In *Középkori templomok a Tiszától a Kárpátokig. Középkori templomok útja Szabolcsban, Beregben és Kárpátalján*. Második kötet. Szerk. Kollár Tibor, Nyíregyháza, 18–31. old.
- Pfeiffer, Miklós, 1917. *A Domonkos-rend magyar zárdáinak vázlatos története*, Kassa, 111. old.
- Rupp, Jakab, 1872. *Magyarország helyrajzi története fő tekintettel az egyházi intézetekre* 2. Az Egri érsek-egyház-tartomány, Pest, 472. old.
- Soós, Kálmán, 2017. *A reformáció terjedése és megszilárdulása mai Kárpátalja területén (1517 – 1600)*, RIK-U Kiadó Beregszász–Ungvár, 144. old.
- Zágorhidi Czigány, Balász, 2000. A domonkosok a középkori Beregszászon, *A Nyíregyházi Jósza András Múzeum évkönyve*, 42, Nyíregyháza, 149–153. old.
- Кобаль, Йосип, 2005. Федір Корятович у світлі нових джерел, *Carpatica-Carpatika: Науковий збірник, присвячений світлій пам'яті педагога і вченого Томаша Сопка*, Ужгород: Ліра, вип. 32, с. 75–115.
- Папп, Сілард, 2013. Попередні спостереження щодо історії спорудження середньовічної парафіяльної церкви у м. Берегово (Beregszász), *Середньовічні церкви від Тиси до Карпат. Шляхами середньовічних церков у Сабольцькому та Березькому краях і на Закарпатті*, Ніредьгаза, 2013, с. 148–173.

References

- A szatmári püspöki egyházmegye emlékkönyve fennállásának századik esztendejében. 1804 – 1904, 1904, Szatmár, 470 old. (in Hungarian).
- A Szent Domonkos-rend multjából és jelenéből, 1916. A szerzet 700 éves jubileuma alkalmából. Kiadta dr. Horváth Sándor, Budapest, 424. old. (in Hungarian).
- Emléksorok a Szent Domonkos-rendi Magyar Rendtartomány megalapításának hétszázadik évfordulójára. 1921. Szerk.: Vörös László, Budapest: Szent Domonkos-rendi Zárda. (in Hungarian).
- Entz, Géza, 1994. Az európai koldulórendi építészet, *Koldulórendi építészet a középkori Magyarországon: tanulmányok*. Szerk. Haris Andrea, Budapest: Országos Műemlékvédelmi Hivatal, 21–28. old. (in Hungarian).
- Fehér, Mátyás, 1944. A beregszászi domonkosrendi kolostor története (1327 – 1556), *Új Magyar Museum* 2, 264–290. old. (in Hungarian).
- Ferrarius, Sigismundus, 1637. De rebua Hungariae Provinciae Ordinis Praedicatorum partibus quatuor, et octo libris distribute commentarii, Vinnae, 611 p. (in Latin).
- Fodor, Gusztáv, 1998. Elfelejtett beregszászi református zsinatok. *Hatodik sip*. [Online]. Dostupno: http://www.c3.hu/~hatodik_sip/98%20lapok/Irasok98/Tel98/HS98TEL-10.htm (data zvernennia: 17.04. 2020). (in Hungarian).

- H. Gyürky Katalin, 1994. Adomonkos rend középkori kolostorai Budán. In: *Koldulórendi építészet a középkori Magyarországon: tanulmányok*. Szerk. Haris Andrea, Budapest: Országos Műemlékvédelmi Hivatal, 121–136. old. (in Hungarian).
- Hársányi, András, 1938. A domonkosrend Magyarországon a reformáció előtt, Debrecen, 359 old. (in Hungarian).
- Huszár, L., 1979. *Münzkatalog Ungarn von 1000 bis Heute*, München, 366. old. (in German).
- Ipolyi, Arnold, 1867. Adalékok a magyar domonkosok történetéhez, *Magyar Sion*, V, Budapest, 481–497, 590–609, 662–673, 769–776. old. (in Hungarian).
- Iványi, Béla, 1929. A Szent Domonkos-rend római központi levéltára, *Levéltári Közlemények*, 1.31. old. (in Hungarian).
- Kobal, Yosyp, 2005. Fedir Koriatovych u svitli novykh dzherel [In the light of new sources], *Carpatica-Karpatyka: Naukovyi zbirnyk, prysviachenyi svitlii pamiaty pedahoha i vchenoho Tomasha Sopka*, Uzhhorod: Lira, vyp. 32, s. 75–115. (in Ukrainian).
- László, Szende, 2009. Királynéi rezidenciák az Anjou-kori Magyarországon. In: *Auxilium historiae. Tanulmányok a hetvenesztendő Bertényi Iván tiszteletére*. Szerk.: Körmenyi Tamás – Thoroczky Gábor, Budapest, 327–338. old. (in Hungarian).
- Lehocky, Tivadar, 1881. *Beregvármegye monográfiája*. 2. Köt., Ungvár, 501. old. (in Hungarian).
- Marosi, Ernő, 1994. A koldulórendi építészet Magyarországon, *Koldulórendi építészet a középkori Magyarországon: tanulmányok*. Szerk. Haris Andrea, Budapest: Országos Műemlékvédelmi Hivatal, 39–62. old. (in Hungarian).
- Németh, Péter, 2013. Elpusztult középkori kolostorok, fennmaradt templomok Kárpátalján. In *Középkori templomok a Tiszától a Kárpátokig. Középkori templomok útja Szabolcsban, Beregben és Kárpátalján*. Második kötet. Szerk. Kollár Tibor, Nyíregyháza, 18–31. old. (in Hungarian).
- Papp, Silard, 2013. Poperedni spozerezhennia shchodo istorii sporudzhennia serednovichnoi parafialnoi tserkvy u m. Berehovo (Beregszász) [Previous observations on the history of the construction of the medieval parish church in Beregszász, Medieval churches from Tisza to the Carpathians], *Serednovichni tserkvy vid Tysy do Karpat. Shliakhmy serednovichnykh tserkov u Sabolchskomu ta Berezkomu kraikakh i na Zakarpatti*, Niredhaza, 2013, s. 148–173. (in Ukrainian).
- Pfeiffer, Miklós, 1917. *A Domonkos-rend magyar zárdának vázlatos története*, Kassa, 111. old. (in Hungarian).
- Rupp, Jakab, 1872. *Magyarország helyrajzi története fő tekintettel az egyházi intézetekre* 2. Az Egri érsek-egyház-tartomány, Pest, 472. old. (in Hungarian).
- Soós, Kálmán, 2017. *A reformáció terjedése és megszilárdulása mai Kárpátalja területén (1517 – 1600)*, RIK-U Kiadó Beregszász–Ungvár, 144. old. (in Hungarian).
- Zágorhidi Czigány, Balász, 2000. A domonkosok a középkori Beregszászon, *A Nyíregyházi Jósza András Múzeum évkönyve*, 42, Nyíregyháza, 149–153. old. (in Hungarian).

SUMMARY

THE HISTORY OF THE MEDIEVAL ST. DOMINIC'S ORDER MONASTERY IN THE BEREHOVO: CURRENT ISSUES AND PROSPECTS FOR RESEARCH

Oksana Ferkov

Candidate of History, Docent; Docent of the Department of the Archaeology, Ethnology and Cultural Studies, SHEE «Uzhhorod National University»

Volodymyr Moizhes

Candidate of History, Director of prof. E. Balahuri Archeological Museum
Faculty of History and International Relations,
SHEE «Uzhhorod National University»

The medieval history of Transcarpathia is one of the most interesting but still least studied pages of national history. The little-studied aspects include church history. There are only brief mentions of catholic churches and monasteries. One of the monks' tabernacles was the monastery of St. Dominic's beggar order in Berehovo. The purpose of this research is to highlight the key stages of the Dominican monastery history in Beregszász (Berehovo) based on the analysis of available written sources and archeological findings, as well as to attempt to identify the tabernacle location. Currently, the history of the medieval Dominican monastery in Berehovo and the issues of the monastery location have not been investigated. The authors note that the monasteries of St. Dominic's Order in the territory of North-Eastern Hungary of the Middle Ages (including the territory of modern Transcarpathia) appear on the days of Anjou kings' reign. The Dominicans had their monastery in Berehovo, in the territory of the Berezkii Comitatus. The exact date and circumstances of the monastery foundation are unknown. The historical tradition of founding the Dominican monastery associates it with Queen Elizabeth of Poland. It is known reliably that in 1366, the monks were already in town. The monastery's possessions have been expanding, and the monks have conducted their economy successfully until the late 1550s, when they were persecuted by Protestants. At that time, the last reconstruction of the still functioning monastery was performed. The final blow to the Dominican monastery in Beregszász was the mayhem by Tatar hordes in 1566. To establish the location of the Dominican monastery in the city, the authors refer to individual monographs by T. Lehotskyi, M. Feher, Y. Rupp and state that there is not much controversy in the versions of Berehovo's Dominican monastery location; the monastery must have been located around or near the Roman Catholic parochial church. A thorough archaeological research would have helped to specify the monastery location. So far, no such work has been done. The findings of sporadic excavations do not provide enough material to draw convincing conclusions.

Keywords: St. Dominic's Order, Berehovo, Roman-Catholic parochial church, Bethlen Rákóczi castle, archaeological research.

ІЛЮСТРАЦІЇ



Рис. 1. Загальний вид на палац Бетлена–Ракоці і римо-католицьку церкву в Берегові (вид з сходу).

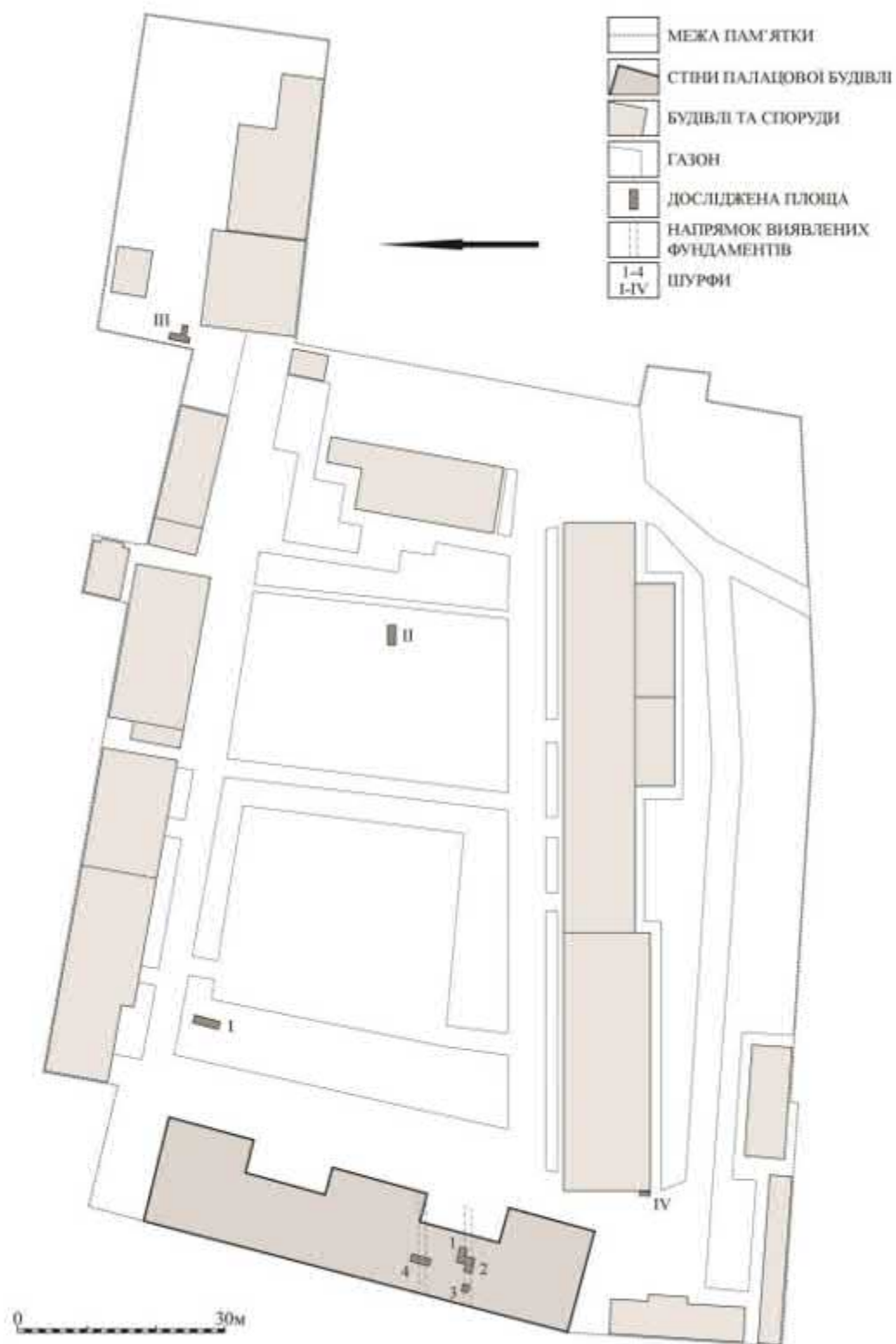


Рис. 2. План палацового комплексу Бетлена-Ракоці та досліджених ділянок у 2019 році.

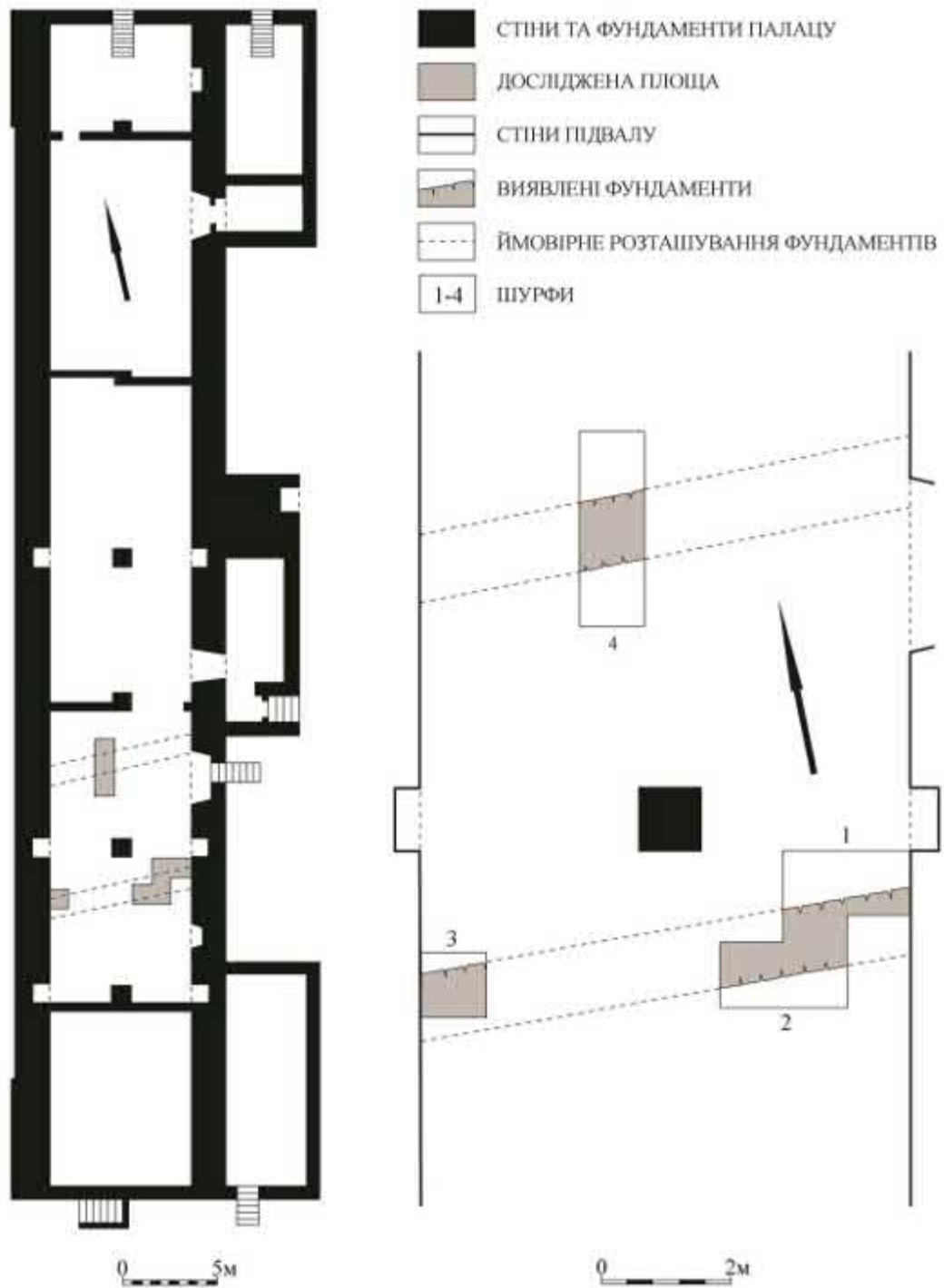


Рис. 3. План палацу Бетлена–Ракоці та дослідженої підвальної площі у 2019 році.

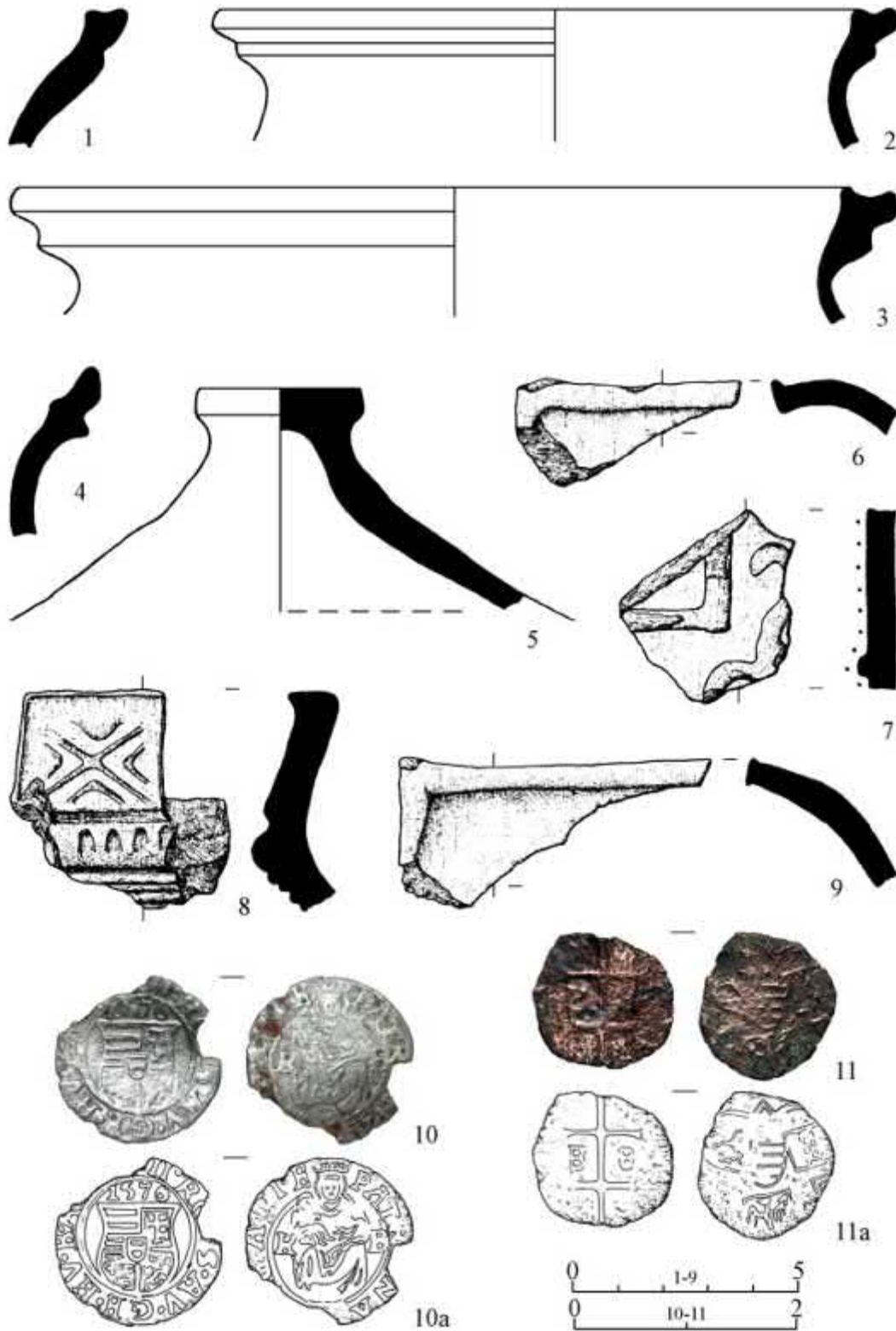


Рис. 4. Берегово. Палацовий комплекс Бетлена–Ракоці. Матеріал шурфу IV.